

SZAKMAI BESZÁMOLÓ

Az ösztöndíjas neve: Bauko János

Kutatási téma: A tulajdonnevek fordítása magyaroszlovák kétnyelvű környezetben

Kutatási időszak: 2021.12.01. – 2022.08.31.

Befogadó intézmény: Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet

A mobilitás célja posztdoktori szakmai tanulmányút, kutatómunka, a magyarországi befogadó intézménnyel való együttműködés (ELTE, BTK, Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet), a tervezett kutatási témát feldolgozó tanulmányok elkészítése volt.

A kutatás célja a tulajdonnevek fordításának vizsgálata volt magyaroszlovák kétnyelvű környezetben, ahol a nevek nagy része két (vagy több) párhuzamos nyelvi formában él. A tulajdonnevek forrásnyelvből a célnyelvre történő áttünetések során alkalmazott fordítási módokat a szlovákiai magyar településeken gyűjtött adatbázisból vett példák segítségével szemléltettem. A kutatás során azt vizsgáltam, hogy a magyaroszlovák kétnyelvű szövegekben, valamint a nyilvános térben előforduló kétnyelvű feliratokon milyen fordítási módokat figyelhetünk meg a kétnyelvű tulajdonnévpárok esetében, a személynevek, helynevek (helység- és utcanevek) és intézménynevek (iskolák, hivatalok, múzeumok, könyvtárak, valamint dési és egészségügyi központok nevei stb.) forrásnyelvből a célnyelvre történő áttünetések során.

Az ösztöndíjas időszakban elsősorban áttanulmányoztam a témával összefüggő szakirodalmat a könyvtárakban (ELTE Magyar Nyelvtudományi Könyvtára, Országos Széchényi Könyvtár, MTA Könyvtára). A támogatás egy részét a szakirodalom megvételére, a régebbi könyvek, tanulmányok fénymásolására fordítottam. Az áttanulmányozott szakirodalom alapján megírtam az elméleti részt. Kialakítottam a magyaroszlovák kétnyelvű tulajdonnévpárok adatbázisát a szlovákiai magyar településeken gyűjtött korpusz segítségével. Vizsgáltam a személy-, hely- és intézménynevek forrásnyelvből a célnyelvre történő áttünetések során alkalmazott fordítási módokat.

A kutatás eredményei röviden a következőképpen foglalhatók össze:

A tulajdonnevek fordítása többféle fordítási módot révén történhet: 1. átvitel ó a fordítás hiánya, az eredeti névforma meghagyása; 2. átírás ó a forrásnyelvi név írásképeinek célnyelvhez igazított átírása; 3. névmegfeleltetés ó a fordítandó névnek a konvencionális célnyelvi megfelelővel való behelyettesítése; 4. jelentésbeli tükör- vagy részfordítás ó a forrásnyelvi névnek vagy a név egy részének jelentésben megfeleltethető célnyelvi elemmel való fordítása; 5. teljes vagy részleges modifikáció ó a fordítandó név más megnevezéssel való helyettesítése a célnyelvben, a tulajdonnév közzsóra cserélése vagy körülírása, a forrásnyelvi név információtartalmának részleges módosulása a célnyelvben a névrész(ek) hozzáadása (explicitáció) vagy kihagyása (implicitáció) által.

A személynév kétnyelvű feliraton való többszöri megjelenésekor a célnyelvhez igazítás figyelhető meg. A személynévek célnyelvi változata átvitel, átírás vagy névmegfeleltetés útján keletkezett. A névtáblákon a forrásnyelvi magyar család- és keresztnévalakok szlovák kontextusban való előfordulása eredményezheti az eltérő névsorrendet (pl. *Juhász Gyula / Gyula Juhász*), a keresztnév és családnév másnyelvi megfelelőjének feltüntetését (pl. *Mészáros Márta / Marta Mészárosová*), a hibrid, nyelvileg vegyes (pl. *Ján Thain János*) névalakok létrejöttét és a személynév szlovák toldalékokkal való beépítését a szövegkörnyezetbe (pl. *Vargha János / Jána Varghu*).

A kétnyelvű helynévpárok esetében a forrásnyelvi magyar helynevek célnyelvi szlovák párja különböző fordítási módok révén született. A szlovák helynévpárok megalkotásában szerepet játszott az átvitel (pl. *Baka / Baka*), átírás (pl. *Torna a / Tornalja*), jelentésbeli tükör- és részfordítás (pl. *Tupá / Tompa; Nové Zámky új vár / Érsekújvár*), valamint a teljes (pl. *Kolárovo / Gúta*) és részleges (pl. *Dvory nad fitavou / Zsitva feletti / Udvard*) modifikáció. A többnyelvű helynévjegyzékek segítségével szolgálnak a fordítóknak, akik a már meglévő célnyelvi megfelelőt névmegfeleltetéssel rendelik hozzá a forrásnyelvi névhez.

A magyar utcanévek célnyelvre való fordításakor főképpen jelentésbeli fordítással találkozunk, ami abból adódik, hogy az utcanévek domináns része köznévi eredetű (pl. *Baflantia ulica / Fácán utca*). Mivel az utcanévek személy- és helynevekből is származhatnak, a célnyelvi változatok átírás (pl. *Bajská ulica / Bajcsi utca*) és névmegfeleltetés (pl. *Námestie Jozefa Blaskovicsa / Blaskovics József tér*) útján is létrejöhetnek. Ritkán találunk a kétnyelvű utcanévállományban eltérő névadással, teljes modifikációval keletkezett névpárokat (pl. *Rufbva ulica / Rózsa utca / Berencsik köz*).

Az állami intézmények (iskolák, hivatalok, múzeumok, könyvtárak, m vel dési és egészségügyi központok stb.) nevei többnyire kétnyelv en szerepelnek a névtáblákon, de a magánszférába tartozó intézményekre (pl. üzletek, hotelek, éttermek, vállalatok) az egynyelv (gyakran angol) nevek a jellemz bbek. A kétnyelv intézménynévpárok els sorban jelentésbeli fordítás útján keletkeznek (pl. *Stredná odborná -kola rozvoja vidieka / Vidékfejlesztési Szakközépiskola*). Az intézménynevek gyakran személy- és helynévi névrészt is tartalmaznak, amelyek átírással vagy névmegfeleltetéssel (pl. *Gymnázium Petra Pázmá a s vyu ovacím jazykom ma arským / Pázmány Péter Magyar Tanítási Nyelv Gimnázium*) jelenhetnek meg a másik nyelvben.

Az ösztöndíjas id szakom során a következ publikációim jelentek meg nyomtatásban:

Bauko, J. 2021. *Fordítás és kétnyelv névszemiotikai tájkép*. Névtani Értesít 43: 816100.

Bauko, J. 2021. *The Applicability of Minority Onomastic Research in University Education*. In: L. Gómez Chova, A. López Martínez, and I. Candel Torres eds., 14th annual International Conference of Education, Research and Innovation. Valencia: IATED Academy, pp. 198661991.

Bauko, J. 2021. *Research and Teaching of the Bilingual Onymic Landscape at the Hungarian Institute of Constantine the Philosopher University in Nitra*. In: L. Gómez Chova, A. López Martínez, and I. Candel Torres eds., 14th annual International Conference of Education, Research and Innovation. Valencia: IATED Academy, pp. 199261998.

Bauko, J. 2022. *Research and Education of Proper Names Translation at the Hungarian Institute in Nitra*. In: L. Gómez Chova, A. López Martínez, and I. Candel Torres eds., 16th International Technology, Education and Development Conference. Valencia: IATED Academy, pp. 865168660.

A kutatás eredményeit bemutatom a nagyszombati egyetemen 2022.09.05-én a *Produkcia a percepcia onymických systémov* cím nemzetközi névtani konferencián is. El adásom címe: *Produkcia a percepcia onymickej krajiny v kontexte prekladu* (A tulajdonnevek produkciója és percepciója a fordítás kontextusában). A tanulmány hamarosan nyomtatásban is megjelenik.

További tanulmányaim is el készületben vannak. A 15th annual International Conference of Education, Research and Innovation megnevezés konferenciára benyújtott absztraktjaimat elfogadták, s a novemberben szervezett konferencián két el adással veszek

részt: *Minority Name Management in a Slovak-Hungarian Bilingual Environment; Popularisation of Linguistics in University Education.*

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete mint befogadó intézmény nagy mértékben segítette a kutatásaim megvalósítását. Azokkal a kollégákkal is konzultáltam, akik publikációkat jelentettek meg a témakörben.

A tanulmányút nagyban hozzájárult a szakmai fejlődésemhez, valamint a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem és az Eötvös Loránd Tudományegyetem egyes intézeteinek szorosabb szakmai együttműködéséhez.